

بررسی تأثیر نقش تعدیل کننده ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب از پرداخت مالیات و ریسک شرکت

محمدجواد بهرامی^۱

سمیرا هنربخش^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۰ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۸/۳۰

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تأثیر نقش تعدیل کننده ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب از پرداخت مالیات و ریسک شرکت در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ است. بدین منظور داده های ۱۳۴ شرکت در بازه زمانی مذکور گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارد؛ به عبارت دیگر، اجتناب از مالیات با کاهش عدم قطعیت جریان های نقدی آتی، موجب کاهش ریسک شرکت می شود. همچنین ریسک مالیاتی تأثیر مثبت و معناداری بر ریسک شرکت داشته و افزایش آن باعث نوسان پذیری بیشتر بازده سهام و در نتیجه افزایش ریسک شرکت می گردد. افزون بر این، یافته ها بیانگر آن است که ریسک مالیاتی نقش تعدیل کننده در رابطه بین مسئولیت اجتماعی و اجتناب مالیاتی ایفا می کند، به طوری که در شرایط ریسک مالیاتی بالا، اثر مسئولیت اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تغییر می یابد. نتایج این پژوهش می تواند به سیاست گذاران مالیاتی، مدیران شرکت ها و سرمایه گذاران در درک بهتر تعامل بین اجتناب مالیاتی، ریسک مالیاتی و ریسک کلی شرکت کمک شایانی نماید.

واژگان کلیدی

اجتناب مالیاتی؛ ریسک شرکت؛ ریسک مالیاتی؛ مسئولیت اجتماعی شرکت؛ نقش تعدیل کننده

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حسابداری، واحد زرین دشت، دانشگاه آزاد اسلامی، زرین دشت، ایران.

^۲ استادیار، گروه حسابداری، واحد زرین دشت، دانشگاه آزاد اسلامی، زرین دشت، ایران. (نویسنده مسئول: samirahonar@gmail.com)

۱. مقدمه

اجتناب از مالیات شرکتی شامل برنامه ریزی مالیاتی قانونی و فرار مالیاتی غیرقانونی با هدف کاهش بار مالیاتی شرکت از طریق سرمایه گذاری و ساختاردهی فعالیت های تجاری در محدوده قوانین مالیاتی یا نقض قوانین مالیاتی و مقررات مرتبط است (دیرنگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۴؛ هانلون و هایتمن^۲، ۲۰۱۰). به دلیل پیچیدگی ها و ابهامات موجود در قوانین مالیاتی، مقامات مالیاتی ممکن است در تعیین مالیات های بدهی مناسب شرکت با مشکل مواجه شوند، به ویژه زمانی که به شدت از مالیات اجتناب کرده است (هانلون^۳ و همکاران، ۲۰۱۷). در نتیجه، اجتناب مالیاتی در حوزه های مالی مختلف فراگیر است (بادرتشر^۴ و همکاران، ۲۰۱۳؛ چن^۵ و همکاران، ۲۰۱۰). با توجه به دیدگاه سنتی مبادله ریسک و بازده، اجتناب مالیاتی با ریسک بالاتری برای شرکت مرتبط است (ریگو و ویلسون^۶، ۲۰۱۲؛ بادرتشر و همکاران، ۲۰۱۳؛ حسن^۷ و همکاران، ۲۰۱۴). به طور خاص، اجتناب از مالیات عدم اطمینان جریان نقدی آینده را افزایش می دهد، زیرا استراتژی های مالیاتی شرکت ها ممکن است توسط مقامات مالیاتی به چالش کشیده شود یا به تداوم قوانین مالیاتی بستگی دارد (دالیوال^۸ و همکاران، ۲۰۱۷). علاوه بر این، اجتناب شدید از پرداخت های مالیاتی جاری نیز می تواند منجر به شفافیت کمتر و عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر شود، زیرا افشای فعالیت های مالیاتی تهاجمی توجه مقامات مالیاتی و عموم را به خود جلب می کند (بالاکریشنان^۹ و همکاران، ۲۰۱۹). بنابراین، رفتارهای اجتناب از مالیات منجر به افزایش ریسک شرکت در آینده می شود (ریگو و ویلسون، ۲۰۱۲). در واقع ریسک یکی از موضوعات مهم در زمینه مدیریت مالی و سرمایه گذاری می باشد. توجه به عامل ریسک و تاثیر آن بر جنبه های مختلف عملکرد شرکت از دیرباز مورد توجه بوده است. یکی از عوامل مؤثر بر بازده دارایی ها، ریسک می باشد. سهامداران و سرمایه گذاران نیاز دارند تا میزان حساسیت سهام دارایی های مالی خود نسبت به ریسک را بررسی کنند (طالب نیا و همکاران، ۱۳۹۴). با این حال، گونتر^{۱۰} و همکاران (۲۰۱۷) با این تصور که اجتناب مالیاتی ریسک شرکت را افزایش می دهد، دچار تردید است و نتایج گنج کننده ای را مستند می کند که نشان می دهد اجتناب مالیاتی، زمانی که با نرخ مؤثر مالیاتی پایین تر اندازه گیری می شود، به ریسک آتی در بین شرکت ها مرتبط نیست. در واقع گونتر و همکاران (۲۰۱۷) نشان می دهد که این نتایج به دو دلیل قابل انتساب است. اول، شرکت ها می توانند در سرمایه گذاری هایی که دارای معاف از مالیات هستند، سرمایه گذاری کنند. پس جریان های نقدی آتی برای این نوع سرمایه گذاری ها پایدارتر هستند و ریسک را کاهش می دهند. دوم، گونتر و همکاران (۲۰۱۷) استدلال می کنند که اقدامات و روش های تجربی در پی آزمون های اجتناب مالیاتی پر سر و صدا و غیر قابل اعتماد هستند و آن ها دریافته اند که تفاوت های مالیاتی دائمی اختیاری و مزایای مالیاتی شناسایی نشده، معیارهای غیرقابل اعتمادی برای «اجتناب مالیاتی» هستند، زیرا نه تنها انتخاب های مالیاتی، بلکه انتخاب های گزارشگری مالی را نیز منعکس می کنند. اما برخی از محققان

¹ Dyreng

² Hanlon and Heitzman

³ Hanlon

⁴ Badertscher

⁵ Chen

⁶ Rego and Wilson

⁷ Hasan

⁸ Dhaliwal

⁹ Balakrishnan

¹⁰ Guenther

تأثیر منفی اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت پیدا کرده اند (گو^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۶؛ کائو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۱) و نشان دادند نرخ موثر مالیاتی به طور مثبت با نوسانات بازده سهام در آینده مرتبط هستند، پس استفاده از استراتژی‌های اجتناب از مالیات باعث افزایش ریسک شرکت نمی‌شود، بلکه تمایل به کاهش ریسک شرکت دارد (گونتر و همکاران، ۲۰۱۷؛ بلیلاک^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۰). این در حالی است که برخی محققان دیگر وجود یک اثر مثبت را برجسته کرده اند (ریگو و ویلسون، ۲۰۱۲) و دریافتند نرخ موثر مالیاتی کمتر با نوسانات بازده سهام در آینده مرتبط است، و از این ایده حمایت می‌کند که شرکت‌هایی که در فعالیت‌های اجتناب از مالیات شرکت دارند ریسک شرکت بالاتری دارند (رگو و ویلسون، ۲۰۱۲؛ بادرتسچر^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۳؛ حسن و همکاران، ۲۰۱۴).

بنابراین بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن ریسک مرتبط با اجتناب مالیاتی انجام شود. بر اساس این ایده، دریک^{۱۵} و همکاران (۲۰۱۹) و گدرب و مروانی^{۱۶} (۲۰۲۳) استدلال می‌کنند که ریسک مالیاتی توسط سرمایه‌گذاران ارزش‌گذاری منفی می‌شود و به نظر می‌رسد که اثرات افزایش ارزش اجتناب از مالیات را جبران می‌کند و بر ریسک شرکت تأثیر می‌گذارد. به گفته این محققان، اجتناب از مالیات بسیار پرخطر، عدم اطمینان سرمایه‌گذاران را هنگام تخمین جریان‌های نقدی آتی افزایش می‌دهد و ارزش شرکت را کسر می‌کند. بنابراین انتظار می‌رود که اجتناب مالیاتی مرتبط با ریسک مالیاتی بالا به این معنی است که یک شرکت اجتناب مالیاتی پرخطری را اتخاذ می‌کند که منجر به نرخ‌های مالیاتی نامشخص در آینده می‌شود و باعث ایجاد عدم اطمینان در مورد جریان‌های نقدی آتی شرکت می‌شود. در واقع، ریسک مالیاتی عامل بالقوه است که یک فعالیت یا عمل فعلی، یا عدم اقدام با تعقیب یک فعالیت که منجر به بازدهی مالیاتی آینده متفاوت از انتظارات می‌شود. ریسک مالیاتی ناشی از تعامل بین ریسک اقتصادی و عدم قطعیت قانون مالیاتی است (حاجیان و همکاران، ۱۳۹۹). از طرفی دیگر هاجنز^{۱۷} و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد که شرکت‌هایی که ارتباط مثبت و معناداری بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت نشان می‌دهند، درآمد خارجی، دارایی‌های نامشهود و استفاده از بهشت مالیاتی را گزارش می‌کنند. بنابراین، اگر استراتژی‌های اتخاذ شده نتایج بسیار نامطمئنی داشته باشند، اجتناب از مالیات بر ریسک شرکت تأثیر مثبت می‌گذارد. با این حال، اجتناب مالیاتی همراه با ریسک مالیاتی پایین نشان می‌دهد که یک شرکت درگیر انواع معاملات اجتناب از مالیات است که پایدار هستند، جریان‌های نقدی مورد انتظار شرکت را افزایش می‌دهد و سپس ریسک شرکت را کاهش می‌دهد (گدرب و بوگاچا^{۱۸}، ۲۰۲۴).

با عنایت به مراتب فوق، می‌توان گفت که اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت از مسائلی بوده است که از دیرباز مورد توجه سرمایه‌گذاران بازار سرمایه و حتی حوزه مالیاتی بوده است و بسیاری معتقدند که مفهوم ریسک مالیاتی در بررسی تأثیرات اجتناب مالیاتی لحاظ کنند، بسیار جالب است. پس، اجتناب مالیاتی می‌تواند با سطح بالایی از ریسک مالیاتی همراه باشد و منجر به ریسک بالای شرکت شود. بدین ترتیب که با افزایش ریسک مالی ممکن است اجتناب مالیاتی و یا حتی ریسک

¹¹ Goh

¹² Cao

¹³ Blaylock

¹⁴ Badertscher

¹⁵ Drake

¹⁶ Guedrib and Marouani

¹⁷ Hutchens

¹⁸ Guedrib and Bougacha

شرکت دستخوش تغییر شود. بنابراین پژوهش حاضر، به دنبال این است که اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت با توجه به نقش ریسک مالیاتی در شرکتهای پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد یا خیر

۲. مبانی نظری و ادبیات پژوهش

مبانی نظری این پژوهش شامل مفاهیم اجتناب از پرداخت مالیات، ریسک شرکت و ریسک مالیاتی است که نقش تعدیل کننده آن در رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت بررسی می شود. در این چارچوب، ریسک مالیاتی به عنوان عاملی مؤثر مطرح شده که می تواند شدت و جهت تأثیر اجتناب از پرداخت مالیات بر ریسک شرکت را تغییر دهد.

ریسک مالیاتی و اجتناب مالیاتی

در تعریف ریسک مالیاتی بین محققان اتفاق نظر وجود ندارد (دریک و همکاران، ۲۰۱۹؛ وایلد و ویلسون، ۲۰۱۸). اما ریسگنل (۲۰۱۰) ریسک مالیاتی را به عنوان عدم انطباق (داوطلبانه یا غیر داوطلبانه) با قوانین مالیاتی، و به عنوان سوء تفاهم از یک اقدام مساعد مالیاتی که می تواند زیان درآمد مهمی ایجاد کند، تعریف می کند. همچنین گالمور و لایرو (۲۰۱۵) آن را به عنوان عدم اطمینان شرکت در مورد بدهی مالیاتی خود تصور می کنند. از سوی دیگر، هاجنز و رگو (۲۰۱۵) ریسک مالیاتی را به عنوان تمام عدم قطعیت های مالیاتی که معاملات، عملیات، تصمیمات گزارشگری مالی و شهرت شرکت را احاطه می کند، می بیند. علاوه بر این، نیومن و همکاران (۲۰۲۰) این مفهوم را به عنوان عدم اطمینان در مورد نتایج مالیاتی آتی ناشی از اقدامات یا فعالیت های فعلی، یا عدم انجام اقدامات یا پیگیری فعالیت ها در نظر می گیرند و معتقدند ریسک مالیاتی ناشی از ریسک اقتصادی، عدم قطعیت قانون مالیات و پردازش نادرست اطلاعات است. پس می توان چنین اثبات کرد که فعالیت های اجتناب از مالیات تنها بخشی از ریسک های مالیاتی را نشان می دهند و شرکت ها می توانند بدون درگیر شدن در اجتناب مالیاتی ریسک مالیاتی داشته باشند. متعاقباً، ریسک مالیاتی منجر به نتایج مالیاتی آتی می شود که خارج از انتظار است. با توجه به ریگو و هوچنز^{۱۹} (۲۰۱۵)، ریسک مالیاتی می تواند هزینه های زیادی را بر شرکت ها تحمیل کند. اول، هزینه های برنامه ریزی مالیاتی (تعیین کارکنان مالیاتی داخلی یا استفاده از ارائه دهندگان خدمات مالیاتی خارجی) وجود دارد که توسط سایر محققان اجرای هزینه ها نامیده می شود (وایلد و ویلسون^{۲۰}، ۲۰۱۸). به طور دقیق تر، ریگو و ویلسون (۲۰۱۲) بیان می کنند که در موقعیت های مالیاتی تهاجمی، مدیران ملزم می شوند که منابع قابل توجهی را در قالب حق الزحمه های پرداختی به حسابداران و وکلا و همچنین زمانی که آنها و کارکنانشان به برنامه ریزی اختصاص می دهند، سرمایه گذاری کنند. دوم، اجتناب از مالیات پرخطر می تواند منجر به منافع خصوصی در قالب استخراج اجاره توسط مدیران شود (دسای و دارماپالا، ۲۰۰۶)، ایجاد تضاد منافع بین مدیر و سهامداران و در نتیجه باعث هزینه های نمایندگی شود. ثالثاً، ریسک مالیاتی باعث ایجاد هزینه های انطباق با مقامات مالیاتی و مقررات حسابداری می شود (بازرسی مقامات مالیاتی و پیامدهای آن همچون مالیات های بیشتر، جریمه ها، بهره و جریمه ها، ارزیابی های کنترل های داخلی مرتبط با مالیات و افشاهای مربوط به مالیات که باید در صورتهای مالی). همچنین ریسک مالیاتی می تواند باعث هزینه های اعتباری (متحمل شده برای مشتریان، تنظیم کننده ها...) و هزینه های سیاسی شود (یون^{۲۱} و همکاران، ۲۰۲۱).

¹⁹ Rego and Hutchens

²⁰ Wilde and Wilson

²¹ Yoon

ریسک مالیاتی و ریسک شرکت

با توجه به هزینه های بالقوه ای که ریسک مالیاتی می تواند ایجاد کند، می تواند ریسک شرکت را افزایش دهد. همانطور که ریگو و هوچنز (۲۰۱۵) بیان می کنند، هر چه عدم اطمینان در مورد نتایج تصمیمات مالیاتی شرکت ها بیشتر باشد، ریسک مالیاتی بیشتر است و احتمال بیشتری وجود دارد که معیارهای ریسک شرکت منعکس کننده افزایش عدم اطمینان مالیاتی باشد. چند مطالعه تأثیر ریسک مالیاتی بر ریسک شرکت را بررسی کرده اند. به طور مثال ریگو و هوچنز (۲۰۱۵) بررسی کرده اند که آیا سطوح بالاتر ریسک مالیاتی با افزایش ریسک شرکت، همانطور که توسط فعالان بازار سرمایه درک می شود، مرتبط است یا خیر. آنها شواهدی ارائه کرده اند که نشان می دهد نوسانات تفاوت دفتری مالیات و نرخ موثر مالیات نقدی به طور مثبت با چندین معیار ریسک شرکت مرتبط است، در حالی که معیارهای مبتنی بر مزایای مالیاتی شناسایی نشده با ریسک شرکت یا ارتباط منفی با ریسک شرکت ندارند. بنابراین، بی ثباتی تفاوت دفتری مالیات و نرخ موثر مالیات نقدی، عدم قطعیت های مربوط به مالیات را در بر می گیرد که منجر به ارزیابی ریسک های بالاتر شرکت توسط سرمایه گذاران و تحلیل گران می شود. در همین راستا، گونتر و همکاران (۲۰۱۷) رابطه مثبت و معنی داری بین نوسانات نرخ موثر مالیات نقدی و ریسک آتی شرکت پیدا کرده اند. به گفته آنها نوسانات نرخ مالیات شرکت با عدم اطمینان در مورد جریان های نقدی آتی شرکت همراه است و این اثر می تواند به این دلیل رخ دهد که نوسانات نرخ مالیات نشان دهنده عدم اطمینان در مورد پرداخت های مالیاتی شرکت است، یا میزان سرمایه گذاری های پرخطر شرکت را منعکس می کند، یا منعکس کننده عدم اطمینان عمومی در مورد جریان های نقدی آتی شرکت است. پس نوسانات نرخ موثر مالیات نقدی یک شرکت، شاخص اصلی ریسک سرمایه گذاری یک شرکت است (گدیری و بوگاچا، ۲۰۲۴).

اجتناب مالیاتی، ریسک مالیاتی و ریسک شرکت

همان گونه که مطرح شد اگر شرکت سرمایه گذاری های خوش خیم مالیاتی را اتخاذ کند، اجتناب از مالیات با ریسک مالیاتی همراه نخواهد بود. از این رو، سرمایه گذاری ها عدم اطمینان در مورد پرداخت های مالیاتی آتی را افزایش نمی دهد. با این حال، هر چه موقعیت های مالیاتی شرکت ریسک بیشتری داشته باشد، احتمال اینکه شرکت مجبور به بازپرداخت مالیات شود بیشتر است (گونتر و همکاران، ۲۰۱۷). در همین راستا، کوک و همکاران (۲۰۱۷) استدلال می کنند که در طول دوره اجتناب مالیاتی، سرمایه گذاران ارزیابی می کنند که آیا هزینه های مورد انتظار مشارکت در اجتناب مالیاتی اضافی از مزایای مورد انتظار بیشتر است یا خیر. تصمیمات سرمایه گذاران بر اساس سطح اجتناب مالیاتی و همچنین ریسک مالیاتی مرتبط با اجتناب مالیاتی است. در همین راستا درینگ و همکاران (۲۰۱۹) دریافته اند که شرکت هایی با نرخ موثر مالیات نقدی نسبتاً پایین نسبت به شرکت هایی که نرخ موثر مالیات نقدی بالاتری دارند، نسبت به شرکت هایی که نرخ موثر مالیات نقدی بالاتری دارند، عدم اطمینان مالیاتی به طور قابل توجهی دارند. همچنین آنها به این نتیجه رسیده اند که رابطه بین اجتناب مالیاتی و عدم اطمینان مالیاتی برای شرکت هایی با ثبت اختراعات مکرر و شرکت های تابعه بهشت مالیاتی قوی تر است. با توجه به ریگو و هوچنز (۲۰۱۵)، اجتناب از مالیات که شامل نتایج بسیار مشخصی با مقامات مالیاتی است، کمتر احتمال دارد که هزینه های قابل توجهی را بر شرکت ها تحمیل کند. با این حال، اجتناب مالیاتی که حاکی از عدم اطمینان بیشتر است، ریسک مالیاتی بیشتری را بر شرکت ها و سهامداران آنها تحمیل می کند. سپس بیان می شود که میزان ریسک مالیاتی می تواند در بین شرکت هایی با نرخ های به ظاهر مشابه اجتناب مالیاتی متفاوت باشد. در واقع، استراتژی های مالیاتی می توانند نتایج بسیار مشخصی (به عنوان مثال درآمد بهره معاف از مالیات) یا نتایج

بسیار نامشخص (مانند سیاست‌های قیمت‌گذاری انتقالی) داشته باشند. به همین دلیل نقش اجتناب مالیاتی بدون در نظر گرفتن ریسک مالیاتی امکان پذیر نیست. در این راستا، بلوین^{۲۲} (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که ترکیبی از سطح مالیات نسبتاً پایین و نوسانات بالای مالیات‌های قابل پرداخت نشان می‌دهد که یک شرکت در کاهش بار مالیاتی خود ریسک‌هایی را متحمل می‌شود. پیوند این دو ویژگی نشان می‌دهد که شرکت به طور فعال در برنامه ریزی مالیاتی شرکت دارد، همچنین موقعیت‌هایی را اتخاذ می‌کند که دارای ریسک مالیاتی هستند. در راستای این ایده، دریک و همکاران (۲۰۱۹) دریافته‌اند که ارزیابی مثبت اجتناب مالیاتی توسط سرمایه‌گذاران با افزایش ریسک مالیاتی کاهش می‌یابد. اخیراً، گدرب و مارونی (۲۰۲۳) نشان دادند که وقتی اجتناب مالیاتی با سطح بالایی از ریسک مالیاتی همراه است، بر ارزش شرکت برای شرکت‌ها تأثیر منفی می‌گذارد. بنابراین، سرمایه‌گذاران به اجتناب مالیاتی پرخطر نمره منفی می‌دهند.

پس تأثیر نقش تعدیل‌کننده ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت به دو کانال متکی است. کانال اول مبتنی بر تأثیر مثبت ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت است. بنابراین، اجتناب مالیاتی مرتبط با ریسک مالیاتی بالا به این معنی است که یک شرکت اجتناب مالیاتی پرخطری را اتخاذ می‌کند که منجر به نرخ‌های مالیاتی نامشخص در آینده می‌شود و باعث ایجاد عدم اطمینان در مورد جریان‌های نقدی آتی شرکت می‌شود. هوچنز و همکاران (۲۰۲۰) بیان می‌کند که رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت به استراتژی‌های مالیاتی بکار گرفته شده بستگی دارد و دریافته‌اند که شرکت‌هایی که رابطه مثبت و معناداری بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت نشان می‌دهند، درآمد خارجی، دارایی‌های نامشهود و استفاده از بهشت مالیاتی را گزارش می‌کنند. بنابراین، اگر استراتژی‌های اتخاذ شده نتایج بسیار نامطمئنی داشته باشند، اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت تأثیر مثبت می‌گذارد. کانال دوم بر اساس تأثیر منفی یا ناچیز ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت است. اجتناب مالیاتی همراه با ریسک مالیاتی پایین نشان می‌دهد که یک شرکت درگیر انواع معاملات اجتناب از مالیات است که پایدار هستند، جریان‌های نقدی مورد انتظار شرکت را افزایش می‌دهد و سپس ریسک شرکت را کاهش می‌دهد. به طور خاص، هوچنز و همکاران (۲۰۲۰) در این باره بیان می‌کند شرکت‌هایی که موقعیت‌های مالیاتی کمتر پایدار یا کمتر مشخصی را بر عهده دارند، رابطه مثبتی بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت نشان می‌دهند، زیرا پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی این شرکت‌ها باید دشوارتر باشد و منجر به اختلاف نظر بیشتر شود. اما شرکت‌هایی که استراتژی‌های مالیاتی با مزایای مالیاتی پایدارتر یا نتایج معین‌تری را با مقامات مالیاتی اتخاذ می‌کنند، یک رابطه منفی یا ناچیز بین اجتناب مالیاتی و نوسانات بازده سهام نشان می‌دهند (گدرب و بوگاچا، ۲۰۲۴).

ساری و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهش خود به بررسی نقش اجتناب مالیاتی در افزایش ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ با نمونه مشتمل بر ۱۴۸ شرکت بود. نتایج پژوهش نشان داد بین اجتناب مالیاتی و نوسان نرخ مالیات رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و رابطه بین اجتناب مالیاتی و نوسان آتی بازده سهام معنادار نیست. بر پایه این نتایج می‌توان گفت که اجتناب مالیاتی، ریسک مالیاتی را به همراه دارد اما به دلیل تخصیص نبودن بازار سرمایه ایران، نمی‌توان آن را در نوسان بازده سهام موثر دانست.

²² Blouin

شاه نظری و ابراهیمی (۱۴۰۲) در پژوهش خود به بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ با نمونه مشتمل بر ۱۲۲ شرکت بود. نتایج پژوهش نشان داد اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر مثبت و معناداری دارد.

احمدی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود به بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی با توجه به نقش تعدیلگر حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ با نمونه مشتمل بر ۱۳۳ شرکت بود. نتایج پژوهش نشان داد اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی تأثیر معناداری و منفی دارد. همچنین اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی با توجه به نقش تعدیلگر حاکمیت شرکتی تأثیر معناداری و معکوسی دارد. در واقع شرکت‌هایی که از پرداخت مالیات اجتناب می‌کنند، نرخ سود بیشتری را به بدهی‌های خود پرداخت می‌کنند، پس بدیهی است که بستانکاران، اجتناب از مالیات را به عنوان یک منبع ریسک اعتباری تلقی می‌کنند.

گدیری و مروانی (۲۰۲۳) در پژوهش خود به بررسی تأثیر متقابل اجتناب مالیاتی و ریسک مالیاتی بر ارزش شرکت پرداختند. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته در فرانسه طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۰ با نمونه مشتمل بر ۲۹۰ شرکت بود. نتایج پژوهش نشان داد اجتناب مالیاتی بر ارزش شرکت تأثیر مثبت دارد در حالی که ریسک مالیاتی تأثیر منفی بر ارزش شرکت دارد. مهمتر از آن، ریسک مالیاتی تأثیر مثبت اجتناب مالیاتی بر ارزش شرکت را تعدیل می‌کند. بر این اساس، وقتی اجتناب مالیاتی با سطح بالایی از ریسک مالیاتی همراه باشد، بر ارزش شرکت تأثیر منفی می‌گذارد.

گدیری و بوگاچا (۲۰۲۴) در پژوهش خود به بررسی تأثیر تعدیل کننده ریسک مالیاتی را بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت‌ها پرداختند. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته در فرانسه طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ با نمونه مشتمل بر ۴۰ شرکت بود. نتایج پژوهش نشان داد اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت تأثیر منفی می‌گذارد در حالی که ریسک مالیاتی تأثیر مثبتی بر ریسک شرکت دارد. مهمتر از آن، ریسک مالیاتی تأثیر منفی اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت را تعدیل می‌کند. هنگامی که اجتناب مالیاتی با سطح بالایی از ریسک مالیاتی همراه باشد، منجر به ریسک بالای شرکت می‌شود. بر این اساس، ریسک مالیاتی رابطه منفی بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت را تعدیل می‌کند.

شویتا^{۲۳} (۲۰۲۴)، در پژوهش خود به بررسی تعامل پیچیده بین رشد فروش، سودآوری و استراتژی‌های اجتناب از مالیات اتخاذ شده توسط شرکت‌های صنعتی اردن پرداختند. نتایج پژوهش نشان‌دهنده آن بود که رابطه منفی قوی بین سودآوری و اجتناب مالیاتی را نشان می‌دهد. به ازای هر واحد افزایش در سودآوری، اجتناب مالیاتی کاهش می‌یابد. با این حال، فروش ارتباط آماری معنی داری با اجتناب مالیاتی نشان نمی‌دهد. اندازه شرکت یک پیش‌بینی کننده اضافی با یک پیوند مستقیم با اجتناب مالیاتی است.

۴. فرضیه‌های پژوهش

بر اساس مطالب مطرح شده و روابط مورد انتظار بین متغیرهای پژوهش فرضیه‌های پژوهش حاضر به صورت زیر تدوین گردید:

²³ Shubita

فرضیه اصلی اول: بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اصلی دوم: بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت با نقش تعدیل گر ریسک مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد.

۵. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر براساس روش مطالعات کتابخانه‌ای بوده و اطلاعات لازم جهت انجام پژوهش با استفاده از کتب، نشریات، مقالات و مجلات جمع‌آوری گردیده است. از آنجایی که موضوع تحقیق در ارتباط با شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد، لذا نمونه آماری نیز از این شرکت‌ها بوده و به گونه‌ای انتخاب شده است که از کلیه صنایع فعال در بورس، نمونه انتخاب شده و این نمونه قابلیت تعمیم نتایج حاصله از تحقیق بر کل جامعه آماری (شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران) را دارا می‌باشد. در این تحقیق برای جمع‌آوری داده‌ها از نرم افزار ره آورد نوین استفاده شده است، جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ است، از میان این شرکتها، شرکتهایی که طی دوره پژوهش فعالیت مستمر داشته و وقفه معاملاتی بیشتر از شش ماه نداشته باشند در نظر گرفته شدند.

۶. مدل و متغیرهای پژوهش

با توجه به فرضیه‌های پژوهش الگوهای مرتبط با هر فرضیه تدوین می‌شود:

الگو فرضیه اصلی اول پژوهش:

$$FIRM\ RISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 TAXAVOID_{i,t} + \beta_2 LEV_{i,t} + \beta_3 Size_{i,t} + \beta_4 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

الگو فرضیه اصلی دوم پژوهش:

$$FIRM\ RISK_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 TAXAVDOID_{i,t} + \beta_2 TAXRISK_{i,t} + \beta_3 TAXAVDOID_{i,t} \times TAXRISK_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 Size_{i,t} + \beta_6 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل (اجتناب از مالیات)

در این پژوهش برای محاسبه اجتناب از مالیات از نرخ مؤثر مالیات نقدی پرداختی استفاده می‌شود. این پراکسی پرکاربردترین شاخص اجتناب از مالیات در ادبیات مالیاتی است (گونتارا و خلیف، ۲۰۲۱). از این رو، نرخ مؤثر مالیات نقدی پرداختی از تقسیم مالیات نقدی پرداختی (تأدیه شده) شرکت i در سال t به سود قبل از مالیات ابرازی شرکت i در سال t به دست می‌آید. هر چه نرخ مؤثر مالیات نقدی پرداختی شرکت به صفر نزدیکتر باشد، اجتناب از مالیات شرکتی بیشتر است. به همین دلیل، برای تسهیل تفسیر نتایج، نرخ مؤثر مالیات نقدی پرداختی را در (۱) ضرب می‌شود و ضریب مثبتی پیش‌بینی می‌گردد (لی و کو، ۲۰۱۸؛ ریگون و همکاران، ۲۰۲۱).

متغیر وابسته (ریسک شرکت)

در پژوهش حاضر از نوسانات بازده سهام به عنوان نماینده‌ای برای ریسک شرکت استفاده می‌شود. نوسانات بازده انحراف استاندارد بازده ماهانه سهام برای هر سال است. این معیار به طور گسترده در تحقیقات تجربی متعددی مورد استفاده قرار گرفته است (اصولیان و همکاران، ۱۴۰۱؛ محبوبی و همکاران، ۱۴۰۲؛ هاجنز و رگو، ۲۰۱۵). شایان ذکر است در هر ماه، شاخص ابتدای آن ماه را از شاخص پایان ماه کسر و بر شاخص ابتدای ماه تقسیم نموده و از این طریق بازده ماهانه سهام به دست می‌آید. همچنین نرخ بازده سهام شرکت‌ها از نرم افزار ره آورد نوین استخراج می‌شود.

متغیر تعدیل گر (ریسک مالیاتی)

با توجه به پژوهش گالمور و لابرو (۲۰۱۵) و کوورمن (۲۰۱۸)، یک استراتژی مالیاتی پرخطر به احتمال زیاد باعث نوسانات بالاتر در نتایج مالیاتی خواهد شد. مطالعات متعددی انحراف استاندارد نسبت مالیات به سود قبل از کسر مالیات های پنج ساله را به عنوان معیار ریسک مالیاتی بررسی کرده اند (گدرب و مروانی، ۲۰۲۳). پس، انحراف استاندارد بیشتر نشان دهنده ریسک مالیاتی بیشتر است. از این رو در پژوهش حاضر از نسبت مالیات به سود قبل از کسر مالیات محاسبه و انحراف استاندارد آن نسبت به پنج سال استفاده می شود (احمدی و همکاران، ۱۴۰۲).

متغیرهای کنترلی

در این پژوهش از متغیرهای کنترلی یعنی اندازه شرکت، اهرم مالی و بازده دارایی ها استفاده شده که به ویژگی های شرکت مرتبط هستند و بر متغیر درونزای ما تأثیر می گذارند (اصولیان و همکاران، ۱۴۰۱؛ محبوبی و همکاران، ۱۴۰۲؛ گدرب و مروانی، ۲۰۲۳).

اهرم مالی (LEV): برای محاسبه اهرم مالی از نسبت ارزش دفتری مجموع بدهی ها به ارزش دفتری مجموع دارایی ها شرکت **i** در پایان دوره زمانی **t** استفاده می شود.

اندازه شرکت (Size): برای محاسبه متغیر اندازه شرکت از معیارهایی نظیر لگاریتم مجموع دارایی ها شرکت **i** در پایان دوره زمانی **t** استفاده می شود.

بازده دارایی ها (ROA): برای محاسبه متغیر بازده دارایی ها از سود قبل از مالیات و هزینه بهره (سود خالص عملیاتی) به میانگین مجموع دارایی ها شرکت **i** در پایان دوره زمانی **t** استفاده می شود.

۷. یافته های پژوهش

آمار توصیفی

به منظور تجزیه و تحلیل اولیه داده ها، آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۱ ارائه شده است. جدول شماره ۱ نشان دهنده میانگین، حداکثر، حداقل و انحراف معیار است. همان گونه که ملاحظه می شود میانگین نرخ مؤثر مالیات نقدی پرداختی شرکت های بورسی ۸ درصد است، در حالی که نرخ قانونی طبق ماده ۱۴۳ قانون مالیات های مستقیم ۲۲٫۵ درصد می باشد که این اختلاف نشان دهنده سطح بالای اجتناب از پرداخت مالیات است. میانگین ریسک شرکت ها در نمونه پژوهش ۸ درصد است که نشان دهنده احتمال انحراف بازده واقعی از بازده مورد انتظار است و بسته به تحمل ریسک سرمایه گذاران می تواند متفاوت ارزیابی شود. همچنین، میانگین ریسک مالیاتی ۵ درصد بوده که علی رغم به ظاهر پایین بودن، پیامدهای مهمی در برنامه ریزی مالی و ثبات اقتصادی دارد و نیازمند مدیریت دقیق توسط شرکت ها و دولت است. در متغیرهای کنترلی نیز میانگین اهرم مالی ۵۰ درصد، میانگین اندازه شرکت ها (بر اساس لگاریتم مجموع دارایی ها) ۱۵ درصد و میانگین بازده دارایی ها ۲۴ درصد به دست آمده است.

جدول ۱- آمار توصیفی

نام متغیرها	نماد	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
ریسک شرکت	FIRM RISK	۰/۰۳۳	۰/۰۳۰	۰/۰۱۶	۰/۰۱۰	۰/۱۳۹
اجتناب مالیاتی	TAXAVDOID	۰/۰۸۸	۰/۰۷۷	۰/۰۸۴	۰/۰۰۰	۰/۲۵۰
ریسک مالیاتی	TAX RISK	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	۰/۰۳۸	۰/۰۰۰	۰/۱۳۷
اهرم مالی	LEV	۰/۵۱۳	۰/۵۱۱	۰/۲۲۷	۰/۰۱۴	۱/۸۰۵

نام متغیرها	نماد	میانگین	میان	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
اندازه شرکت	SIZE	۱۵/۶۱۰	۱۵/۴۲۲	۱/۶۶۹	۱۱/۶۷۵	۲۱/۸۹۹
سودآوری	ROA	۰/۲۴۳	۰/۲۱۰	۰/۱۹۴	-۰/۳۴۹	۱/۴۱۱

۲-۷- برآورد الگوها

در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از داده‌های ترکیبی استفاده و مدل مناسب با آزمون F لیمر تعیین شد که نتایج نشان داد مدل تلفیقی مناسب‌تر است. پس از انتخاب مدل، مفروضات شامل همسانی واریانس (با آزمون بروش-پاگان-گادفری)، نرمال بودن باقی‌مانده‌ها و استقلال خطا (با آزمون دوربین-واتسون) بررسی شد. در مواردی که فرض همسانی واریانس رد شد، از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) برای جلوگیری از نتایج نادرست بهره گرفته شد. نرمال بودن داده‌ها با توجه به حجم نمونه بزرگ قابل قبول فرض شد (۸۰۸ سال-شرکت) و استقلال خطا نیز تایید گردید. بدین ترتیب مدل تحلیل به صورت جامع و دقیق برآورد شده است.

جدول ۲- آزمون لیمر و مفروضات مدل

فرضیات	آزمون چاو	مدل	آزمون هاسمن	مدل	آزمون همسانی واریانس	دوربین واتسون
فرضیه اول	۰/۰۰۰۰	تابلویی	۰/۰۰۳۴	ثابت	عدم همسانی	۲/۰۱
فرضیه دوم	۰/۰۰۰۰	تابلویی	۰/۰۱۱۶	ثابت	عدم همسانی	۲/۰۱

۳-۷- نتایج حاصل از آزمون فرضیه

فرضیه اول پژوهش حاکی از آن است که بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳- خلاصه نتایج آزمون فرضیه اصلی اول

متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت β_0	۰/۰۵۱	۰/۰۰۴	۱۲/۲۶	۰/۰۰۰۰
اجتناب مالیاتی β_1	-۰/۰۱۰	۰/۰۰۲	-۳/۷۱	۰/۰۰۰۲
اهرم مالی β_2	-۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	-۲/۰۹	۰/۰۳۶۵
اندازه شرکت β_3	-۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۰۲	-۳/۹۶	۰/۰۰۰۱
سودآوری β_4	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۲۶۷	۰/۷۸۹۰
آماره F		احتمال آماره F		
۱/۸۰		۰/۰۰۰۰		
ضریب تعیین		ضریب تعیین تعدیل شده		
۰/۵۰۹		۰/۴۹۳		

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، برای بررسی معنی‌داری و خطی بودن مدل رگرسیونی از آزمون F استفاده شده است. مقدار احتمال آزمون F برابر صفر و کمتر از سطح معنی‌داری (α) است، بنابراین فرض صفر رد شده و رابطه خطی معناداری بین متغیر مستقل و وابسته برقرار است. همچنین، ضریب تعیین مدل برابر ۴۹ درصد است که نشان‌دهنده توان توضیح‌دهندگی قابل توجه مدل در تبیین تغییرات ریسک شرکت می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارد (سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰۲ و ضریب برآورد -۰/۰۱۰)، به طوری که اجتناب

مالیاتی باعث کاهش عدم قطعیت جریان‌های نقدی و در نتیجه کاهش ریسک شرکت می‌شود. همچنین، اندازه شرکت و اهرم مالی نیز تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت‌ها دارند.

فرضیه دوم پژوهش حاکی از آن است که بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت با نقش تعدیل گر ریسک مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴- خلاصه نتایج آزمون فرضیه اصلی دوم

متغیرها	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
ضریب ثابت β_0	۰/۵۷	۰/۰۰۸	۶/۸۲	۰/۰۰۰۰
اجتناب مالیاتی β_1	-۰/۰۸۰	۰/۰۱۵	-۵/۲۱	۰/۰۰۰۰
ریسک مالیاتی β_2	۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	۱/۷۲	۰/۰۵۴۲
حاصل ضرب اجتناب مالیاتی در ریسک مالیاتی β_3	۰/۱۶۹	۰/۰۸۱	۲/۰۶	۰/۰۳۹۴
اهرم مالی β_4	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۲۸۵	۰/۷۷۴۹
اندازه شرکت β_5	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۰۵	-۲/۶۳	۰/۰۰۸۵
سودآوری β_6	-۰/۰۰۷	۰/۰۰۲	-۲/۶۲	۰/۰۰۸۷
آماره F	۱/۷۱	احتمال آماره F		
ضریب تعیین	۰/۵۰۳	ضریب تعیین تعدیل شده		
		۰/۴۸۴		

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، مقدار احتمال آزمون F برابر صفر و کمتر از سطح معنی‌داری (α) است، بنابراین فرض صفر رد شده و الگوی فرضیه سوم معنادار است و رابطه خطی بین متغیر مستقل و وابسته وجود دارد. ضریب تعیین مدل ۴۸ درصد است که نشان‌دهنده توان توضیح‌دهندگی قابل توجه در تبیین تغییرات ریسک شرکت می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که اجتناب مالیاتی با ضریب منفی ($-۰/۱۲$) و سطح معنی‌داری کمتر از $۰/۰۰۰۱$ تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارد. همچنین ریسک مالیاتی نیز با ضریب منفی ($-۰/۰۷$) و سطح معنی‌داری $۰/۰۵۴$ تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارد. ضریب تعامل بین اجتناب مالیاتی و ریسک مالیاتی به عنوان متغیر تعدیل گر برابر $-۰/۱۶۹$ بوده که با سطح معنی‌داری $۰/۳۹۴$ نشان می‌دهد ریسک مالیاتی نقش تعدیل کننده در رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت دارد. بنابراین فرضیه سوم با اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود. همچنین اندازه شرکت و سودآوری تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارند.

۸. نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی تأثیر نقش تعدیل کننده ریسک مالیاتی بر رابطه بین اجتناب از پرداخت مالیات و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. داده‌های ۱۳۴ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ مورد تحلیل قرار گرفت.

نتایج نشان داد که اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری بر ریسک شرکت دارد؛ به این معنی که شرکت‌هایی که اجتناب مالیاتی بیشتری دارند، نوسان بازده سهام کمتری را تجربه می‌کنند. این یافته با نتایج پژوهش‌های هاجنز و همکاران (۲۰۲۰)، سایکز و ورکیا (۲۰۲۰)، کائو و همکاران (۲۰۲۱) و گدرب و بوگاچا (۲۰۲۴) هم‌راستا است که نشان می‌دهد

اجتناب مالیاتی می تواند منجر به صرفه جویی مالیاتی و کاهش ریسک شرکت شود. این موضوع همچنین تأیید می کند که استراتژی های اجتناب مالیاتی هم راستایی منافع مدیریت با سهامداران را افزایش داده و باعث انضباط مدیریتی و کاهش نوسانات بازده می شود (کراپل و همکاران، ۲۰۲۰). در فرضیه دوم نیز مشخص شد که ریسک مالیاتی نقش تعدیل کننده منفی بین اجتناب مالیاتی و ریسک شرکت دارد؛ یعنی مدیریت مؤثر ریسک مالیاتی می تواند اثر منفی اجتناب مالیاتی بر ریسک شرکت را تعدیل کند. این یافته با نتایج گدرب و بوگاچا (۲۰۲۴) همخوانی دارد که بیان می کنند مدیریت ریسک مالیاتی باعث کاهش ریسک کلی شرکت می شود. شرکت هایی که چارچوب های قوی مدیریت ریسک مالیاتی دارند، می توانند ریسک های مالیاتی ناشی از برنامه ریزی های تهاجمی را کاهش دهند و از بروز جرمه ها و آسیب به اعتبار جلوگیری کنند. در مقابل، برخی پژوهش ها مانند گونتر و همکاران (۲۰۱۷) و بالاکریشان و همکاران (۲۰۱۹) معتقدند که اجتناب مالیاتی می تواند ریسک شرکت را افزایش دهد؛ که این تفاوت می تواند به دلیل تفاوت در نوع استراتژی های اجتناب مالیاتی یا میزان مدیریت ریسک مالیاتی در شرکت ها باشد.

در نهایت، این پژوهش تأکید می کند که شرکت ها باید مدیریت ریسک مالیاتی را در اولویت قرار دهند تا استراتژی های اجتناب مالیاتی آن ها همسو با اهداف کلی سازمان و تحمل ریسک شان باشد و به این ترتیب بتوانند ریسک کلی شرکت را کاهش دهند و ارزش پایدار بلندمدت ایجاد کنند.

بر اساس نتایج این پژوهش به سیاست گذاران پیشنهاد می شود تلاش های بیشتری برای کاهش فعالیت های پرریسک اجتناب مالیاتی که برای سرمایه گذاران زیان آور انجام دهند.

بر اساس نتایج این پژوهش به شرکت ها پیشنهاد می شود با شناخت کامل از تاثیرات مالیاتی بر ساختار مالی و نوسانات بازار، سیاست های مالیاتی هوشمندانه و متعادل را اتخاذ کنند. این استراتژی باید شامل ارزیابی مستمر و اصلاح سیاست های مالیاتی بر اساس تغییرات قوانین و شرایط بازار باشد.

بر اساس نتایج این پژوهش به مشاوران مالی و مالیاتی مجرب پیشنهاد می شود با طراحی مدل های کاهش ریسک مالیاتی و بهره برداری از مزایای قانونی، در کنار کنترل صحیح بر اجتناب مالیاتی، می تواند نوسانات نرخ بازده را کاهش دهد.

بر اساس نتایج این پژوهش به مدیران پیشنهاد می شود با آموزش و فرهنگ سازی درون سازمانی درباره اهمیت مالیات و ریسک های مرتبط با اجتناب مالیاتی، تصمیمات مالی مبتنی بر ریسک و سودآوری پایدار اتخاذ کنند.

بر اساس نتایج پژوهش، نهادهای ناظر و سیاست گذار پیشنهاد می شود با تنظیم عادل میان اجتناب مالیاتی و مدیریت ریسک مالیاتی، نقش مهمی در تثبیت نرخ بازده و کاهش نوسانات بازار ایفا کنند؛ چرا که اتخاذ رویکرد نظام مند در این زمینه می تواند مزیت رقابتی و پایداری شرکت ها را تقویت کند.

۹. منابع و مآخذ

احمدی ح.، مدیری م.، و حیدری، م. (۱۴۰۲). بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی با توجه به نقش تعدیلگر حاکمیت شرکتی در شرکت های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۷(۲۷)، ۸۸۵-۹۱۰.

حاجیان، ن.، بیات، ا.، و حبیبی، ر. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر ریسک مالیاتی و اجتناب مالیاتی بر هزینه استقراض. چشم انداز حسابداری و مدیریت، ۳(۳۰)، ۳۲-۵۴.

ساری، م.، حسین زاده، ع.، و طباطبایی، م. (۱۴۰۱). نقش اجتناب مالیاتی در افزایش ریسک شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش های راهبردی بودجه و مالی، ۲(۲)، ۱۸۷-۲۱۴.

شاه نظری، ا.، و ابراهیمی، م. (۱۴۰۲). بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی بر ریسک مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، ششمین کنفرانس بین المللی تحولات نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تهران،

طلائی زاده، ع.، نوروش، ا.، محمدی ملقرانی، ع.، و سبحانی، ج. (۱۳۹۹). بررسی رابطه فرهنگ مالیاتی و ریسک شرکت ها با تأکید بر اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش های حسابداری مالی، ۱۲(۲)، ۷۱-۹۸.

- Badertscher, B., Katz, S., and Rego, S. (2013). The separation of ownership and control and corporate tax avoidance. *Journal of Accounting and Economics*, 56 (2-3): 228-250.
- Balakrishnan, K., Blouin, J. L., and Guay, W. R. (2019). Tax Aggressiveness and Corporate Transparency. *The Accounting Review*, 94(1): 45-69.
- Blaylock, B., B. P. Lawson, and M. A. Mayberry, (2020), Taxable income, future profitability, and stock returns, *Journal of Business Finance and Accounting* 47(7-8), 858-881.
- Blouin, J. (2014), "Defining and measuring tax planning aggressiveness", *National Tax Journal*, 67(4). 875-899
- Cao, Y., Feng, Z., Lu, M. and Shan, Y. (2021), Tax avoidance and firm risk: evidence from China, *Accounting and Finance*, 61(3). 4967-5000.
- Chan, K. H., Mo, P. L. L., and Zhou, A. Y. (2013). Government ownership, corporate governance and tax aggressiveness: evidence from China. *Accounting and Finance*, 53(4): 1029-1051.
- Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., and Shevlin, T. (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? *Journal of Financial Economics*, 95(1): 41-61.
- Drake, K.D., Lusch, S.J. and Stekelberg, J. (2019), Does tax risk affect investor valuation of tax avoidance?. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 34(1). 151-176.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G. and Sweeney, A. P. (1996). Causes and consequences of earnings manipulation: an analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC, *Contemporary Accounting Research* 13(1): 1-36.
- Desai, M. A., and Dharmapala, D. (2006). Corporate tax avoidance and high powered incentives, *Journal of Financial Economics* 79(1): 145-179.
- Dhaliwal, D. S., Lee, H. S., Pincus, M., and Steele, L. B. (2017). Taxable income and firm risk. *The Journal of the American Taxation Association*, 39(1): 1-24.
- Dyreng, S., Hanlon, M., and Maydew, E. (2008). Long run corporate tax avoidance. *The Accounting Review* 83(1): 61-82.
- Dyreng, S., Hanlon, M., and Maydew, E. (2014). Rolling the dice: When does tax avoidance result in tax uncertainty. Available at SSRN, 2374945.
- Goh, B.W., Lee, J., Lim, C.Y. and Shevlin, T. (2016), The effect of corporate tax avoidance on the cost of equity, *The Accounting Review*, 91(6). 1647-1670
- Guenther, D. A., Matsunaga, S. R., and Williams, B. M. (2017). Is tax avoidance related to firm risk? *The Accounting Review*, 92(1): 115-136.

- Guedrib, M. and Bougacha, F. (2024), "The moderating effect of tax risk on the relationship between tax avoidance and firm risk: empirical evidence in the French context", *International Journal of Law and Management*, 66(4). 468-495
- Hanlon, M., and Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2-3): 127-78.
- Hanlon, M., Maydew, E.L. and Saavedra, D. (2017). The taxman cometh: Does tax uncertainty affect corporate cash holdings? *Review of Accounting Studies*, 22: 1198-1228.
- Hasan, I., C. K. Hoi, Q. Wu, and Zhang, H. (2014). Beauty is in the eye of the beholder: The effect of corporate tax avoidance on the cost of bank loans. *Journal of Financial Economics* 113 (1): 109-130.
- Hutchens, M., Rego, S.O. and Williams, B. (2020), "Tax avoidance, uncertainty, and firm risk", Working paper, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract/4334855>
- Krapl, A.A., Salyer, R. and White, R.S. (2020), Tax avoidance, tax risk, and the volatility of stock return, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract/43613038>
- Rego, S.O. and Wilson, R. (2012). Equity risk incentives and corporate tax aggressiveness. *Journal of Accounting Research*, 50(3): 775-810.
- Sikes, S. and Verrecchia, R.E. (2020), Aggregate corporate tax avoidance and cost of capital", Available at SSRN, available at: <https://ssrn.com/abstract/43662733>
- Wang, F., Xu, S., Sun, J. and Cullinan, C.P. (2019), Corporate tax avoidance: a literature review and research agenda, *Journal of Economic Surveys*, 34(4). 793-811.
- Wilde, J.H. and Wilson, R.J. (2018), Perspectives on corporate tax avoidance: observations from the past decade, *Journal of the American Taxation Association*, 40(2). 63-81.
- Yoon, B., Lee, J.-H. and Cho, J.-H. (2021), "The effect of ESG performance on tax avoidance-evidence from Korea", *Sustainability*, 13(12). 6729.

Investigating the effect of the tax risk moderator role on the relationship between tax avoidance and corporate risk

Mohammad Javad Bahrami¹
Samira Honarbakhsh^{*2}

Abstract

This study investigates the moderating effect of tax risk on the relationship between tax avoidance and corporate risk in firms listed on the Tehran Stock Exchange during the period 2016–2023. To this end, data from 134 companies were collected and analyzed. The results indicate that tax avoidance has a significant negative impact on corporate risk; in other words, tax avoidance reduces uncertainty regarding future cash flows and thereby decreases corporate risk. Moreover, tax risk has a significant positive effect on corporate risk, such that higher tax risk increases the volatility of stock returns and consequently raises corporate risk. In addition, the findings reveal that tax risk moderates the relationship between corporate social responsibility and tax avoidance, meaning that under higher tax risk, the effect of corporate social responsibility on tax avoidance changes. The results of this study can help tax policymakers, corporate managers, and investors to better understand the interaction between tax avoidance, tax risk, and overall corporate risk.

Keywords

Tax avoidance; Corporate risk; Tax risk; Corporate social responsibility; Moderating role

1. Department of accounting, Zarrin Dasht Branch, Islamic Azad University, Zarrin Dasht, Iran.

2. Department of accounting, Zarrin Dasht Branch, Islamic Azad University, Zarrin Dasht, Iran.

(*Corresponding Author: samirahonar@gmail.com).